

Irvin Lukežič, Fluminensia Slovenica, Izdavački centar Rijeka in
Kulturno-prosvetno društvo Bazovica, Reka, 2007, 307 str.

Potem ko so leta 2006 izšle tri slovenske publikacije o Slovencih na Hrvaškem oz. o hrvaško-slovenskih kulturnih stikih: zbornik referatov s posveta Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem *Slovenci na Hrvaškem – dediščina in sedanost*, zbornik prispevkov Slovenskega slavističnega kongresa v Zagrebu *Preseganje meje* in razstavni katalog *Ustvarjalci dveh kultur/Stvaratelji dviju kultura* z razstave o slovenskem in hrvaškem knjižničnem fondu zagrebške Nacionalne i sveučilišne knjižnice ter ljubljanske Narodne in univerzitetne knjižnice, je letos izšla še hrvaška knjiga (s povzetkoma v slovenščini in italijanščini) s tovrstno tematiko, in sicer o Slovencih na Reki in reško-slovenskih vezeh. Gre za *Fluminensio Slovenico*, monografijo Irvina Lukežiča (roj. 1961), rednega profesorja za hrvaško književnost na Oddelku za kroatistiko reške filozofske fakultete. Naključje je hotelo, da je obsežno in bogato ilustrirano delo s finančno pomočjo Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Odseka mestne uprave za kulturo mestne občine

Reka izšlo prav v času 60-letnice ustanovitve združenja Slovencev na Reki, Kulturno-prosvetnega društva Bazovica.

Tudi naključje je najbrž bilo posredi, da sem se nekega deževnega zgodnjemarchevskega večera letošnje pomladi znašla na Reki prav v toplih in svetlih prostorih Slovenskega doma na Podpinjolu 43, kjer sem izvedela za napovedani izid doslej najizčrpnjše publikacije o slovenskih izseljencih na Reki. Dopoldne tistega in prejšnjega dne sem se že tudi imela priložnost prepričati, da je na Reki ob domačinih (le kdo so to?!) skoraj vsak drugi človek, ki ni iz Istre ali iz Bosne, skoraj zagotovo iz Slovenije ali so slovenskega porekla bili vsaj njegovi predniki, npr. stari starši uslužbenca v študentskem referatu reške filozofske fakultete, ki se piše Godnić, mama naključno na cesti zaustavljenega fanta, ki je prišla z Jesenic, ali domžalski bratranci v drugem in tretjem kolenu, s katerimi ima še zmeraj stike eden od bibliotekarjev v reškem Državnem arhivu.

Glede na to, da je delež slovenskih priseljencev med reškim prebivalstvom tudi v preteklosti bil visok in da so med slovenskimi (ne samo primorskimi) kraji in Reko zmeraj obstajale trgovske in kulturne vezi (med drugim sta tam službovala Matija Čop in Janez Trdina, šolal pa se celo že Primož Trubar), se lahko torej čudimo skupaj z avtorjem, ki je v uvodu zapisal, da se mu je, potem ko se je najprej nekoliko intenzivneje ukvarjal s Trdinovim delom, zares zazdelo čudno, da se vprašanja večstoletnih hrvaško-slovenskih kulturnih stikov že v preteklosti ni natančneje raziskovalo in da se je o tej temi pisalo zelo malo. Lukežičevo delo je torej oranje ledine, temelji na »prekopavanju« arhivskih virov, predvsem starih matičnih knjig, hranjenih v reškem Državnem arhivu, in na pregledu predhodno objavljene slovenske in hrvaške literature.

Knjiga je sestavljena iz dveh delov. Prvi del, z naslovom Društvene, obiteljske i poslovne riječko-slovenske veze, je na začetku namenjen osvetlitvi zgodovine Reke kot pristaniškega mesta – magneta za priseljevanje. Na podlagi podatkov iz matičnih knjig oz. poročne knjige je za obdobje med letoma 1678 in 1773 ugotovil, da se je na Reki poročilo največ Slovencev iz Ljubljane, Trnovega (Ilirska Bistrica), Škofje Loke, Loža, Ribnice, Ilirske Bistrice, Cerknice, Idrije in Radovljice, sledijo jim še Vipava, Celje, Bohinj, Košana, Šilentabor, Zagorje, Hrušica, Podgraje, Slavina, Solkan, Senožeče, Planina, Prem, Podstenje, Kranj, Jelšane, Vrhnika, Hrenovica, Trst, Tolmin, Videm, Kočevje itd. Glede na to, da so ob kraju izvora redko zapisovali posameznikov poklic, je tudi rekonstrukcija poklicne segmentiranosti otežena. Kljub temu je Lukežič na podlagi drugih arhivskih virov, kot so npr. registracije trgovcev in lastnikov ladij ter osebne zapuščine ipd. izdvojil nekatere opaznejše in pogostejše poklice in se torej trgovcem, obrtnikom in tovarnarjem, duhovnikom, vozarjem, gostilničarjem, kavarnarjem in nekaterim ostalim poklicem (bančnim uslužbenecem, profesorjem, arhitektom itd.) posvetil v posebnih poglavjih. Med poslovno uspešnimi Slovenci na Reki je v nadaljevanju pozornost usmeril na nekatere družine in predstavil več generacij njihovih članov. Potomci krznarja Celligoia iz Ilirske Bistrice npr. so se povzpeli do statusa trgovca, lastnika in poveljnika ladij, duhovnika, sodnika ipd. Michiele Wohinz, ki je reški meščan postal z vplačilom v mestno blagajno leta 1767, je, kot je razvidno iz

njegove zapuščine, kot veletrgovec, tovarnar in lastnik ladij razvil zavidanja vredno poslovno mrežo, ki je vključevala partnerje iz več kot 77 krajev Evrope, od bližnje Klane do npr. Maribora, Benetk, Lienza in Münchna. Tudi oče poznejšega uglednega reškega zgodovinarja Giovannija Koblerja iz 19. stol. (še danes se eden reških trgov imenuje po njem) je bil Slovenec, doma iz Železnikov, in uspešen in ugleden reški trgovec. Še posebej sta zanimivi pripovedi o družinah Jellouschegg (Franc Jelovšek starejši bil iz Vrem) in Wallushnigg (Andrija Valušnik bil iz okolice Beljaka), katere člani so se na družbeni lestvici 19. stol. na Reki povzpeli do zdravnikov in politikov. Reški župan Giovanni Corossacz je bil tudi eden izmed najbogatejših Rečanov svojega časa, lastnik ene najstarejših in najuglednejših bankarsko-menjalniških hiš, ki je delovala vse do leta 1941, njegov sin pa je bil med drugim danski častni konzul. Po uspešnosti in bogastvu pa je med Slovenci na Reki vendarle prednjačil samo eden, Josip Gorup pl. Slavinski, bančnik, veleposestnik, tovarnar, politik, filantrop, mecen, doma iz Slavine pri Postojni, ki ga Lukežić imenuje *riječki Rotschild*.

Drugi del knjige nosi naslov O književnim i kulturnim vezama Rijeke i Slovenije. Iz pregleda starejšega obdobja so razvidni številni stiki duhovščine na Reki in v Ljubljani, v kapucinski red je na Reki stopil npr. Janez Svetokriški, v Slavo vojvodine Kranjske je Reko zaradi takratnih meja vključil tudi Valvasor. Devetnajsto stoletje so na Reki označili predvsem politično kazensko izseljeni učitelji, kakršen je bil Janez Trdina, ki je tam dočakal prisilno upokojitev. V prvi polovici 20. stol. delujejo na Reki celo trije pisatelji slovenskega porekla, Francesco Drenig, Antonio Widmar in Osvaldo Ramous. Vendar *nimajo več razvite zavesti o lastni identiteti, uporabljajo izključno italijanski jezikovni standard in se čutijo pripadnike italijanske kulture* [tu in v nadaljevanju prevedla V. T.].

Na slednje, to, da Reka kljub svoji večkulturni, večjezikovni in večnacionalni podobi v preteklosti ni imela slovenskega pečata, avtor prav tako poskuša najti odgovor:

Slovenski priseljenci na Reki, kakor tudi njihovi potomci, so bili v podobnem položaju kot domicilno hrvaško prebivalstvo. Njihova družbena afirmacija in integracija sta se praviloma odvijali v smeri zapuščanja lastne etnične identitete. S spremembo transkripcije njihovega družinskega priimka je sledila sprememba zavesti, s spremembo zavesti se zgodi tudi narodnostno odtujenje posameznika. Čeprav je slovenski jezik še bil družinski jezik v prvi generaciji priseljencev, ga je v drugi generaciji zamenjala večinska italijanščina. Tako je bilo v več pokolenjih, zato se je slovenska asimilacija v italijanski kulturni krog Reke odvijala hitro in brez posebnih težav.

Vladka Tucovič